

Анастасія Горчикова

ОСВІТНІ ТЕЛЕПРОГРАМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПЕРЕБУДОВИ

(На прикладі всеукраїнських телеканалів)

Досліджено освітні телепрограми як обов'язкову частину інформаційного простору, що залучає глядача не тільки до інформаційного, а й до культурного процесу, характерного для розвинутого суспільства. Подано загальну картину розвитку освітніх телепрограм в умовах ринкової системи та висвітлено проблему незначної уваги аудиторії до такого типу програм. Розглянуто основні функції освітніх телепрограм й проаналізовано реальну ситуацію українського інформаційного простору на конкретних прикладах.

Ключові слова: глобалізація, освітні телепрограми, всеукраїнські телеканали, інформаційний простір, моральні цінності.

Исследованы образовательные телепрограммы как обязательная часть информационного пространства, которое привлекает зрителя не только к информационному, но и к культурному процессу, характерному для развитого общества. Подана обобщающая картина развития образовательных телепрограмм в условиях рыночной системы и освещена проблема незначительного внимания аудитории к такому типу программ. Рассмотрены основные функции образовательных телепрограмм и проанализирована реальная ситуация украинского информационного пространства на конкретных примерах.

Ключевые слова: глобализация, образовательные телепрограммы, всеукраинские телеканалы, информационное пространство, моральные ценности.

Educational telecasts as an obligatory part of informational space, which attract a spectator not only to the informational but also to cultural processes characteristic for the developed society, have been examined in the article. The general picture of realities of development of educational telecasts has been given in the conditions of a new market system and the problem of a low attention of audience has been illuminated to such sort of the programs. The basic functions of educational telecasts have been considered and a real situation of the Ukrainian information space has been analysed on concrete examples.

Key words: globalization, educational telecasts, all-ukrainian TV channels, information space, moral values.

Масова перебудова українського інформаційного простору — це логічна відповідь на масштабні трансформаційні процеси інфор-

маційної сфери по всій планеті. Зростання кількості засобів масової комунікації, їх доступність для усіх верств населення та суттєве збільшення обсягів інформації, яка щоденно надходить до споживача через найрізноманітніші канали комунікації, стали тією реальністю, до якої повинні пристосуватися ЗМІ для того, щоби продовжити своє функціонування та активно розвиватися.

Вивченням питання глобалізаційних трансформацій як у загальному, так і в контексті регіональних медіа займалися такі вітчизняні та закордонні науковці, як О. Зернецька, Е. Сергеев, Н. Шалютіна, М. Альброу, Дж. Бартон, Дж. Лалл, М. Маклюен, Р. Мертон та ін. Однак донині аналіз глобалізаційних змін освітнього контенту всеукраїнських телеканалів ще не ставав об'єктом наукового аналізу.

У нашій статті на конкретних прикладах освітніх програм всеукраїнських телеканалів досліджено особливості розвитку освітньої ланки сучасного телебачення в умовах перетворення інформаційного суспільства. Під час аналізу необхідно розглянути особливості сучасного становища освітніх телепрограм на всеукраїнських телеканалах; визначити рівень зацікавленості аудиторії в такого роду передачах; проаналізувати реальні можливості задоволення культурних потреб аудиторії через аудіовізуальні комунікаційні канали; охарактеризувати рівень виконання основних функцій освітнього телебачення на території нашої держави.

Нами обрано **об'єктом** дослідження освітні програми всеукраїнських телеканалів у процесі інформаційної перебудови суспільства, **предметом** дослідження виступають конкретні сутнісні особливості реалізації освітньої функції журналістики через аудіовізуальні медіа.

Обличчя сучасної української журналістики кардинально змінилося, оскільки конкуренція зросла на порядок, а ринок виставляє щораз нові й нові вимоги до керівництва редакцій та журналістів. На сьогодні усі соціально-комунікаційні системи є глобальним масово-комунікаційним організмом, який спрямовує свою діяльність на комплексне вирішення усіх питань, пов'язаних з інформаційним аспектом життя суспільства. Безумовно, подібна трансформація несе в собі масу позитивних змін, оскільки в кожного громадянина з'явилося безліч можливостей для моніторингу ситуації в місті, районі, державі чи світі. Проте розрізнені і часто несистематизовані факти не дозволяють створити у свідомості реципієнта адекватну

картину навколишнього світу у його плюралістичній безкінечності правд та можливостей активних учасників подій.

Змінилося й обличчя медіа у розрізі виконання базових функцій журналістики. На думку Деніса Маккуейла, ЗМІ в суспільстві покликані виконувати п'ять функцій: інформувати, корелювати, забезпечувати спадковість, розважати, мобілізувати [7]. Саме в контексті кореляційної функції та функції забезпечення спадковості дослідник вбачав освітнє покликання медіа, які повинні не лише подавати інформацію, а й пояснювати її, створювати контекст, формувати ціннісні системи суспільства та пропонувати й популяризувати нові форми культурної взаємодії та самовираження. Для здорового розвитку нації недостатньо звичайного інформування про різноманітні події, наскільки б важливими вони не були, оскільки недостатня база знань не дозволить аудиторії трактувати інформацію в правильному ключі та робити вчасні і самостійні висновки. Та ж ситуація із розважальним контентом, який наразі превалує в сучасних аудіовізуальних ЗМІ. Як правило, програми покликані лише займати аудиторію, привертати увагу, епатувати й інтригувати. Однак освітня складова таких шоу мізерна і не дає жодної можливості для розвитку й стимулювання бажання дізнатися щось нове, цікаве й корисне.

Загалом, покликання освітнього телебачення — процес нагромадження насамперед фонду культурних цінностей, покликаних впливати не лише на свідомість особистості, а й на її духовні орієнтири. Незаполітизовані освітні телепрограми були раніше й залишаються досі провідниками духовності, вони дають змогу передати духовну спадщину майбутнім поколінням. Основним завданням програм такого роду на разі є створення великої кількості зрозумілих та доступних широкій аудиторії дописів і відеозамальовок, які б у простій формі подавали не тільки цікаву, а й корисну інформацію, інтелектуально збагачуючи глядача. Таким чином, поступово в аудиторії сформується система узагальненого й поглибленого сприйняття, заснована на розумінні культурних традицій, цінностей та особливостей функціонування різних прошарків суспільства у різні епохи [5, с. 135]. Саме зараз, коли спостерігається масове руйнування моральних принципів, важливою є побудова систематизованого освітнього телебачення, яке допоможе популяризувати забуті культурні надбання. Саме на тлі зростання патріотичного духу в суспільстві створюється чудова можливість для втілення в

життя масштабних планів, які зараз лише поодинокі проглядаються на ряді всеукраїнських телеканалів, однак мають доволі невисокі рейтинги.

Українська дослідниця І. Пенчук визначає основними функціями освітнього телебачення такі:

- розвиток і збагачення духовного світу й культурного світогляду, морального виховання телеглядачів різних поколінь на основі кращих досягнень науки, мистецтва, культури країни та світу;
- поширення утилітарних знань, прикладних наук для родини, батьків, учителів і вихователів, молоді в усіх галузях знань — від найпростіших до спеціальних наукових;
- участь у державних програмах перекваліфікації кадрів, вивчення суміжних дисциплін і професій, освоєння знань з ринкової економіки й вироблення навичок із сучасного менеджменту тощо, тобто бути провідником з фундаментальних знань [6].

Така характеристика основних завдань освітніх телепрограм цілком вписується в сучасну ситуацію, але не дозволяє позитивно її оцінити. Популярні інформаційні та розважальні телепрограми, які є окрасою кожного центрального каналу, фактично не розвивають освітню галузь, оскільки вона не користується масовим попитом. У ринкових умовах редакції просто не можуть дозволити собі вкладати кошти в неприбуткові проекти, наскільки б вони не були корисними для загальної ситуації в суспільстві. Дотації держави зобов'язують регіональні телеканали готувати власні освітні програми, але, як правило, рейтинги регіональних телекомпаній на порядок нижчі порівняно з центральними, тому й можливостей у них значно менше [4, с. 53].

Оптимально побудована система освітніх передач будь-якого телеканалу може привернути увагу не тільки «приречених» на телеуроки школярів, а й глядачів різноманітного віку, яких можливо зацікавити та показати, що освітні програми не обов'язково довгі й нудні — вони можуть бути захопливими пригодами. Ретельно підібрані програми за інтересами мають загальне визначення — програми «довічного навчання». Саме в такому навчанні полягає головне завдання освітнього телебачення [1, с. 47].

Головна риса освітніх програм — системність. Наприклад, програми для дошкільників мають пролонгований характер — вони

логічно переходять до тематичних передач, розрахованих уже на більш дорослу аудиторію. Інформаційне навантаження, звичайно, зростає, але коло окреслених тем зберігається. Мораль, етика, соціальні науки, природознавство, математика — до цих тем маленький глядач уже готовий. В основі діяльності команди телепрограми безумовно лежить система зворотного зв'язку з глядачами. Телеканал «1+1» просвітницьку діяльність реалізовує в рамках програми «Світ навиворіт». Разом із ведучим усі охочі можуть поринути у нові світи із специфічною культурою та часом абсолютно незрозумілими цінностями. У процесі передачі глядач дедалі більше заглиблюється у культурні особливості іншої країни і може проводити паралелі з батьківщиною. Телеканал «СТБ» розважає й просвіщає глядачів у жартівливій формі в рамках програми «ВусоЛапоХвіст». Герої програми у вигляді різних тварин спілкуються на теми, близькі кожному пересічному українцеві. Таким чином герої допомагають поглянути на проблеми, що час від часу постають перед кожним, з комічної точки зору і зрозуміти згубність зацикленості на дрібних життєвих труднощах. Основним недоліком є місце передачі в ефірній сітці телеканалу, оскільки ранковий час (5:55) мало сприяє освоєнню нової інформації, якою б цікавою вона не була.

Сьогодні на перше місце виходять питання, пов'язані не стільки з тим, як, а й з тим, яка інформація надходить і поширюється за допомогою телекомунікації. Отже, ми говоримо про створення єдиного для України комплексу програм культурного й духовного розвитку та навчання, освіти й технічного розвитку ЗМІ.

Освітня телепрограма — ширша за охопленням аудиторії й підходами щодо викладу матеріалу. Її функції — поглиблення або відновлення знань телеглядачів з тієї чи іншої наукової дисципліни. Під час підготовки освітніх телепрограм використовуються інші підходи до викладу матеріалу. Тут доречні аналогії й узагальнення, паралелі та історичні ремінісценції. Матеріал освітньої телепрограми може бути переглянутий як на уроці, так і самостійно для кращого засвоєння матеріалу [3, с. 164].

Освітні програми можуть бути у вигляді лекцій чи бесід з ілюстраціями або без таких, а також фільмів, телеуроків. Однак матеріал у них викладено з урахуванням уже наявних у глядачів знань, на яких така телепрограма й базується, без докладного термінологічно-

го розгляду й пояснення кожного поняття. Передбачається, що слухач або глядач готовий до сприйняття пропонованого матеріалу [2].

В Україні флагманом освітніх телепрограм можна вважати телеканал «Культура». Показовим є той факт, що в рейтингу top.bigmir.net по групі «ЗМІ та періодика» цей телеканал навіть не індексується. Основними напрямками роботи для себе журналісти телеканалу визначили висвітлення і популяризацію здобутків вітчизняної та закордонної культури; показ фільмів й вистав за сценаріями відомих постановників на основі творів класичної літератури і випуски власних циклів передач, спрямованих на висвітлення як культурної спадщини, так і культурного сьогодення столиці та регіонів.

Телеканал «Культура» може стати одним з найбільш вишуканих, інтелектуальних, пізнавально-вагомих каналів, а головне — виконувати великі завдання — плекати дух патріотизму, втілювати національну ідею та поширювати високі моральні ідеали. Для цього йому не вистачає лише популяризації в суспільстві ідеї продуктивності ознайомлення із культурним надбанням та важливості індивідуального розвитку як особистості.

Велике просвітнє значення мають конкурси й вікторини, які є досить популярними в українських телеглядачів. Основною функцією програм «Найрозумніший», яка встигла змінити декілька телеканалів на українському ринку, та «Що? Де? Коли?» на телеканалі «ICTV» є освітня. Вікторини й конкурси захоплюють сферою знання, стимулюють прагнення до нього, тому відіграють велику роль в освіті. Окрім того, вони показують гравців як успішних людей у житті поза ігровими столами. Вони багато чого досягли завдяки своїм знанням, що спонукає глядача до самоосвіти та прагнення до більшого.

На всеукраїнських телеканалах популярними є ранкові шоу, які поєднують в собі риси інформаційних, розважальних та освітніх програм. Досить корисними вони можуть бути як у прикладному значенні, адже в ефірі подаються корисні поради, так і в плані розширення світогляду. На телеканалі «Інтер» — це програма «Ранок», телеканал «1+1» може похвалитися шоу «Сніданок з 1+1», на телеканалі «Україна» в ефір щоранку виходить телепрограма «Ранок з Україною».

Будь-яка освітня програма містить повчальний елемент. Переглядаючи шоу, людина повинна усвідомити згубність дріб'язковості,

навчитися робити добро своєму ближньому, піклуватися про навколишнє середовище й перестати дбати лише про себе.

Телекомунікації нині нерідко звинувачують у нав'язуванні ідей і маніпулюванні суспільною свідомістю, насправді ж засоби масової інформації лише надають можливості, створюють умови для сприйняття будь-якої інформації. Жанрова структура освітніх, навчальних і науково-популярних передач, наче карта зоряного неба, надає змогу подорожувати в галузях науки й мистецтва. Можливості творців таких телепрограм і тих, хто буде використовувати їх для роботи, обмежені лише технічними можливостями й власним розумінням місця телебачення в освітній галузі. Недостатня увага громадськості до освітніх телепрограм суттєво зменшує можливості творчо-виробничих груп для підготовки і впровадження цікавих та актуальних телепередач, які могли б суттєво змінити обличчя сучасного соціуму.

1. *Кивенко Н. В.* Отражение и его роль в организации живых систем / Н. В. Кивенко. — К., 1972. — 95 с.
2. *Ким М. Н.* Технология создания журналистского произведения / М. Н. Ким. — СПб : Изд-во В. А. Михайлова, 2001. — С. 57—58.
3. *Кузнецова О. Д.* Журналістська етика та етикет: основи теорії, методики, дослідження трансформації незалежних видань України, регулювання моральних порушень / О. Д. Кузнецова. — Л. : Світ, 1998. — 412 с.
4. *Кузнецова О. Д.* Правові й етичні норми журналістики : тексти лекцій / О. Д. Кузнецова. — Л., 1993. — 95 с.
5. *Лапин Н. И.* Ценности в кризисном социуме / Н. И. Лапин // Ценности социальных групп и кризис общества. — М., 1991. — 513 с.
6. *Пенчук І. Л.* Функціонально-жанрові особливості телевізійних освітніх програм / І. Л. Пенчук // Держава та регіони. Серія «Соціальні комунікації». — 2010. — № 4. — С. 71—79.
7. *McQuail D.* Mass Communication Theori: An Introduction / D. McQuail. — Beverly Hills, 1987. — P. 71—72.

Мар'яна Кіца

МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕКЛАМИ У ПРЕСІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Проаналізовано теоретичні погляди на створення якісних рекламних текстів, які привертають увагу аудиторії; з'ясовано значення